Sl 72 Sigtuna, Kv. Professorn 1

Litteratur: H. Gustavson, Arbetet vid Runverket, Stockholm, i: Nytt om runer 15 (2000, publ. 2001), s. 23 f.; H. Gustavson & A. Söderberg, Spår av skrivkunnighet och skrivvanor i det tidigmedeltida Sigtuna, i: Situne Dei 2014, s. 38; M. Källström, Vardagens runor, i: Sigtunaguide 2016, s. 33. K. J. Nordby, Lønnruner. Kryptografi i runeinnskrifter fra vikingtid og middelalder. Avhandling for ph.d.-graden, UiO (2018), s. 395 f. och passim.; A. Wikström et al., Hos Herr Niklas och annat skrivkunnigt folk. Arkeologisk undersökning i kvarteret Professorn 1 i Sigtuna 1999–2000, Up Sigtuna RAÄ 195:1, Morr 63 (2021), s. 282 f.; H. Williams, Rökstenen och världens undergång (2021), s. 191 f.;
Äldre avbildning: H. Gustavson, teckning a.a., s. 24.
Signum i Samnordisk runtextdatabas/Runor: U NOR2000;24

Revbenet påträffades år 1999 vid arkeologisk undersökning i kv. Professorn 1 (Ruta D17. Kontextnummer 1303. Fyndnummer 6403). Fyndet gjordes i ett kulturjordslager i passage 3 och dateras stratigrafiskt till ca 1090–1105 (fas 11a, Wikström et al. 2021, s. 282).[1] Fyndet tillhör Sigtuna museum (inv. nr 62447).

Revbenets längd 77 mm, bredd 29 mm, tjocklek 7 mm. På revbenets ena konkava sida, sida A, är ett numeriskt strecksystem inskuret, som bildar lönnrunor. På den andra konvexa sidan, sida B, finns två kvistrunor jämte spår av en tredje. För att läsa lönnrunorna på B-sidan får man vända benet upp och ner. I benets högra del finns en längsgående spricka som har skadat de tre sista lönnrunorna på sida A.

Fig. 1. Sida A av runbenet Sl 72 från kv. Professorn 1. Foto Bengt A. Lundberg 1999 (Arkivsök).

Inskrift:

(Sida A:)

3:6	1:6	2:5	1:4	3:6
k	**ʀ̣**	**s**	**l**	**k**

[1] Fyndet daterades först preliminärt till början av 1100-talet (Gustavson 2000), senare till perioden 1076–1096 (Mats Pettersson, meddelande till HG 25/1 2012).

(Sida B:)

1:2(?)	3:6	1:4
-	**ᛕ**	**ᛚ**

Fig. 2. Sida B av runbenet Sl 72 från kv. Professorn 1. Foto Bengt A. Lundberg 1999 (Arkivsök).

Till läsningen: De lodräta strecken på sida A är tydliga. De långa har en längd av 21–13 mm, de korta ca 6 mm. Tecknen är fördelade på fem grupper med de korta ättmarkerande strecken omväxlande högt och lågt placerade till vänster om de långa strecken. Huruvida teckenföljden är fullständig eller inte kan inte avgöras med säkerhet. Grupp A1 = 3:6 **k**, grupp A2 = 1:6 **ʀ**, grupp A3 = 2:5 **s**, grupp A4 = 1:4 **l** och grupp A5 = 3:6 **k**. Eftersom de korta streck som markerar respektive ätt inom futharken står till vänster om de streck som markerar runans plats i ätten, läses nummerserien från vänster och ger runföljden **k-slk**. I grupp A2 torde ristaren av misstag ha ristad ett sjätte streck för mycket, möjligen påverkad av teckenantalet i den föregående gruppen. I så fall är runföljden **kʀslk.**

På sida B återstår vid vänstra brottkanten nedre delen av ett lodrätt streck, 8 mm långt. Längst upp på det är ett kort streck skuret snett nedåt vänster. Ett stycke ovanför det lodräta strecket finns rester av ett eller möjligen två streck snett uppåt höger. Därefter följer två 26 mm höga tecken. Det första består av ett lodrätt streck med tre korta streck snett nedåt vänster vid basen och fem eller sex streck snett uppåt höger vid toppen, dvs. **r** eller **k**. Huruvida avsikten har varit att här rista fem eller sex snedstreck kan inte säkert avgöras. Snarast rör det sig dock om sex snedstreck. Det andra tecknet består av ett lodrätt streck med ett kort streck nedåt vänster vid basen och fyra streck snett uppåt höger vid toppen, 1:4, dvs. **l**.

Inskriften på A-sidan tycks vara helt bevarad, medan inskriften på sidan B kan ha bestått av mer än tre lönnrunor, eftersom ytterligare kvistrunor kan ha funnits på ett bortbrutet stycke av benet om kortsidan till vänster tidigare har brutits ytterligare en gång än vid det nuvarande brottet.

Anmärkningsvärt är att både lönnrunorna på sida A och kvistrunorna på sida B är tecken för konsonanter och ingen av dem tecken för vokal, eftersom **ʀ** vid denna tid väl inte var vanlig som tecken för vokal. Möjligen har tecknen för vokal utelämnats för att göra inskriften mer svårtolkad. Inskriften har förmodligen skrivits med lönnrunor för att dölja ett

språkligt meddelande. Teckenföljden **kʀslk** ger inte någon spontan tolkningsmöjlighet och möjligheterna att med en supplering med tecken för vokaler för att skapa stavelser är allt för många för att ge en säker tolkning.

Jonas Nordby (2018, s. 396) har dock föreslagit att runföljden **kʀslk** kan utläsas som *Kyss mik* »Kyss mig», vilket förutsätter att den antagna **ʀ**-runan används för /y/, att 1:4 **l** är felristat för 1:3 **m** samt att /i/ har lämnats obetecknat. Med tanke på inskriftens datering måste man i så fall närmast räkna med att ristningen har skapats av någon från västnordiskt område, eftersom det i Östnorden saknas säkra exempel på att **ʀ**-runan har använts för /y/ under vikingatid (se P. Larsson, Yrrunan. Användning och ljudvärde i nordiska runinskrifter (2002), s. 155, 186 f.). Denna svårighet skulle dock även kunna lösas om skrivningen **ᛦ** här antas svara mot ett delabialiserat uttal av /y/ dvs. [i].

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIEÄMBETET

Detta dokument ingår i en digital utgåva av runristade lösföremål från Sigtuna. Dessa publiceras fritt tillgängliga på Internet.

Texten är ännu preliminär och kan komma att revideras. Hittar du felaktigheter eller känner till källor som inte har utnyttjats är du välkommen att meddela dessa på nedanstående e-postadress.

Författare: Helmer Gustavson/(Magnus Källström)
Kontakt: magnus.kallstrom@raa.se

Riksantikvarieämbetet
Box 1114, 621 22 Visby
Tel. 08-5191 8000
www.raa.se